Polit. Sv. (Ok)

ELLEN KEY

Svensk eller Storsvensk Patriotism?

Svenskheten — den består i att vara svensk, mer än att ropa på att man är svensk.

C. J. L. Almqvist.

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris 35 öre.

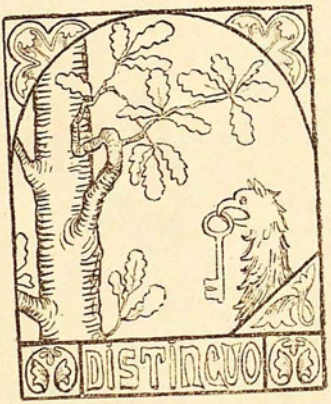
DISTINGUO

SVENSK ELLER STORSVENSK PATRIOTISM?

AF

ELLEN KEY.

Svenskheten — den består i
att vara svensk, mer än att ropa
på att man är svensk.

C. J. L. Almqvist.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Det följande är en sammanarbetning af fyra föredrag. Det ena hölls 2 januari 1898 i Karlstad. De andra tre föredragen äro hållna detta år: den 9 april i Upsala samt den 23 april och 7 maj i Stockholm. Inkomsterna af dessa tre föredrag — liksom honoraret för denna broschyr — äro lämnade till de för sin föreningsrätt kämpande arbetarna i Norrland och Halland.

Den del af föredragen, hvilken handlade om m:me Staël och Napoleon, kommer att annorstädes offentliggöras. Här äro endast några enstaka yttranden af m:me Staël medtagna.

De uttryck, hvilka särskildt varit angripna, äro här *kursiverade* och nästan *ordagrant återgifna* efter stenografiskt referat; de hafva äfven behållit *samma plats* i tankeföljden, som under de muntliga föredragen.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1899.

I.

Det finns, i stort taget, ett karakteristiskt drag, genom hvilket detta sekels slut och dess början närma sig hvarandra som de båda knäppena af en kedja. Detta drag kännetecknades på ett ypperligt sätt af m:me Staël, när hon om sin samtid yttrade: »Allt, som behandlar tankens värld har bleknat i jämförelse med handlingens allmakt. Man tror ej mer på idéerna eller man betraktar dem på sin höjd som medel. Vår tid äger inga öfvertygelser, och när en person säger sig hafva en mening, upptar man detta endast som ett fint uttryck för att han bestämmes af något personligt intresse... Under en sådan tid göra de hederligaste män åt sig ett system, hvilket upphöjer deras lättja till värdighet. De förklara att de ej kunna göra något vid något; att det som är, det är och att teorier icke hafva något inflytande på världen! Det är dessa människor, hvilka sluta med att till sanning göra dessa sina påståenden. Ty med ett sådant tänkesätt kan man ej inverka på andra... Under tider som denna ser man äfven en ungdom, hvars ärelystnad går ut på att sakna all entusiasm; som låtsar ett reflekteradt förakt för alla hänryckta känslor och tror sig visa en tidig mognad, då den i själfva verket be-

römmer sig af en förtidig dekadans» ... Samma kvinna har — med den geniala intuition, den skarpblick in i tingen och i framtiden, som man kallar den profetiska synen — gifvit vårt århundrade dess formel när hon yttrade att, om 1700-talet öfverskattade teorierna, så kommer 1800-talet att öfverskatta fakta; att om 1700-talet allt för ensidigt sysslade med principer, allt för optimistiskt sökte omdana framtiden, skall 1800-talet visa en allt för stor benägenhet att böja sig under realiteter.

Betydelsen af m:me Staëls egen lifsgärning var — i ett enda ord sammanfattad — den, att från början till slut utgöra en revolt mot vördnaden för fördomar och sakförhållanden. En stor del af hennes tillvaro blef därför en tvekamp mot den man, hvilken då framför någon afgjorde sakförhållandena, mot Napoleon, det mest gigantiska praktiska snille världen sett, med det mest fullkomliga förakt för allt hvad han kallade ideologi och ideologer, den store urtypen för den realism, hvilken sedan kännetecknat århundradet.

Men det är icke längre en personlig utan en opersonlig världshärskarmakt, som förslafvar själarna. Det är storkapitalet, storindustrien, hela den ekonomiska samhällsordningen, hvilken nu öfvar det tyranni under hvilket viljorna böjas.

Det är mot dessa sakförhållandens makt, mot detta det varandes rätt som de nydanande idéernas målsmän ställa sin tro och sitt hopp: att allt som är, en gång skall kunna varda bättre än det är! Men dessa idealister äro få. Ty liksom karaktererna under trycket af Napoleons härskarvilja demoraliserades, så hafva de nu demoraliserats af den materiella utvecklingens imponerande sakförhållanden, hvilka med fullt skäl stegrat människans maktkänsla i bredd med hennes

kraftutveckling. Men på samma gång hafva de gjort ekonomisk seger, välstånd och välfefnad till lifvets stora mål, det som öppet eller maskeradt eftersträfvas på bekostnad af snart sagdt alla andra värden, och man underkänner — omedvetet i sin känsla eller medvetet i sina teorier — idéernas makt att omdana de bestående realiteterna.

Och dock pågår idéernas kamp mot världstyranniet nu som alltid och idéernas stridsmän veta bäst hvilken djup sanning, som ligger i den förste Napoleons öppenhjärtiga ord, ord till hvilka hela historien, framför allt hans egen, är en stor exempelsamling: »Det finnes egentligen här i världen endast två makter, andens och svärdets . . . och på längden blir det alltid anden som besegrar svärdet.»

Just nu i sekelslutet tyckes en sådan seger aflägsen. Kapitalismen har svärdet om hand och drager det för sina ekonomiska intressen. Tyskland nedtrampar i Sönderjylland den danska nationaliteten och inom sitt eget område rättvisan i form af alla de åtal för majestätsförbrytelser, hvilka nu till och med drabba en kritik, ej blott af kejsarens person, men af hans regeringshandlingar. Ryssland krossar Finlands grundlagar och lägger dess folk under godtyckets och lögnens välde. Och inom Ryssland själf drabbas hela den studerande ungdomen af samma, alla medel tillgripande, men själf för allt oåtkomliga, våldsherradöme. Frankrike ger världen sorgespelet af Dreyfusprocessen. Judar misshandlas och utvisas, armenier mördas — men listan måste afbrytas innan den för mig för långt utom Europa!

Öfver allt detta uppröras vi här hemma i Sverige. Och med rätt. Men hafva vi då intet på närmare håll att uppröras öfver? Äro vi själfva fria från

den sakförhållandenas och statsskälens demoralisation, hvilken vi hos andra nationer angripa?

Jag tror tvärtom att vi svenskar, under vår storartade materiella uppblomstring, i lika hög grad som de öfriga folken förlorat den ideala entusiasmen. Och om vi hos oss skulle göra en folkräkning efter m:me Staëls träffande bestämningsgrund, den att »det egentligen endast finns två slags människor, de hvilka kunna känna entusiasm och de hvilka icke kunna göra det», och endast »ett slags ateister, de hvilka äro fyllda af köld och egoism», då skulle vi finna att den senare rasen och de nämnda ateisterna just nu i vårt land ha en stor utbredning. Det har också hos oss kommit därhän, att man kan få höra ungdom hvilken — när det gäller en kamp mot fördomar och orättvisor — med en axelryckning gör den fråga, som m:me Staël med rätta kallade den vulgäraste af alla:

»Hvad tjänar det till?»

Men kommer ungdomens flertal inom ett folk därhän, då är det i sanning fara å färde för detta folk! Den ungdom, hvars själ ej sjuder af heligt trots mot allt förtryck, i hvad form det vara må; som icke ligger vaken af harm öfver en orättrådighet; som icke kan gråta öfver en låghet; den ungdom i hvars tinning blodet icke bultar gladt vid tanken på att själf taga del i striden mot ofrihet och orättvisa; som icke går ut under stjärnorna för att drömma drömmar om att själf lämna en lysande punkt kvar efter sin tillvaro — en sådan ungdom kan gärna när som helst dö, ty det kommer ändå aldrig att betyda något att den lefvat! Det, som gör vår tillvaro betydelsefull, är att vi utveckla vår egen personlighet till den högsta möjliga höjd, medan vi sätta in den i arbetet för mål, större än våra egna. Lysande spår efter sin tillvaro

kunna äfven andra lämna än de hvilka burit lysande namn; sådana spår lämnar hvarje man eller kvinna, hvilken inom sin lilla krets, i sin obemärkta gärning, förverkligar frihet, rättrådighet och skönhet. Finnes det icke inom ett land en flock af, ur världslig synpunkt, galen ungdom, hvars ädla ärelystnad är att lämna en ljusning kvar efter sin tillvaro, då har det landet inom den kulturperioden »förlorat sin vår».

Det finnes nu som alltid inom svenska folket två slags ungdom. Det, som ger 1890-talet dess säregna karakter, är att det ena slaget varit det öfvervägande, nämligen det gammalkloka, det inför sakförhållandena resignerade, det gent emot allt bestående pliktrogna slaget.

Pliktbegreppet blir nämligen i en sådan generation hvad m:me Staël kallat det: »medelmåttans angreppsvapen, af hvilket den i sin medelmåtta självbelåtne begagnar sig för att tvinga talenten till tystnad och göra sig fri från entusiasmen, geniet, kort sagdt: från alla sina naturliga fiender».

Den lefvande pliktkänslan — det vill säga den individuella, icke den konventionella — behöfver däremot entusiasmen, bland annat för att bära alla de arbetsbördor som måste lyftas, innan man når fram till det oberoende hvilket möjliggör att man kan förverkliga sina entusiastiska impulser. Men den konventionella pliktkänslan är däremot alldeles ostörd af alla impulser. Den lefver af och i det varande. Det varande kan just nu kännetecknas sålunda: att de, som slutat studierna, ägna sig åt att bilda bolag, och de, som ännu ej studerat slut, arbeta i hoppet att en gång själfva bli bolagsbildare! Bredvid penningväldet har den politiska reaktionen utbredt sig som protektionism och militarism. En servil rojalism, en andligt ytlig och världsligt nyttig kristlighet, ett

personligheten försoffande mångläseri och examenssystem; ett de andliga intressena förslöande sportfåneri — detta har varit de realiteter under hvilka den af sitt brödstudium upptagna, mot aktade samhällsställningar sträfvande majoriteten af ungdomen inordnat sig.

Själf kommer jag aldrig i beröring med denna slags ungdom. Men jag lär känna den medelbart, genom den lefvande ungdomen, som jag ofta hör klaga öfver sin ensamhetskänsla bland sina reaktionära eller indifferenta, läspluggande och idélösa jämnåriga. Jag hörde t. ex. nyligen en sextonåring berätta att alla hans kamrater äro protektionister, afsky socialismen och den allmänna rösträtten samt tillhöra Alinska skolan i den norska politiken! Jag hörde nyligen en yngre lärare omtala huru han nästan blyges att visa sin egen värme inför sina världsligt kloka, realistiska, praktiska elever, hvilka prestera godt, samvetsgrant skolarbete och uppförande, men icke en skymt af ungdomlig lust för en ädelmodig galenskap, intet spår af hänförelse; hvilka tvärtom med kylig kritik afvisa all sympati för annat än det bestående. Af manliga och kvinnliga studenter har jag hört samma omdöme om flertalet inom studentkåren. Jag har senast, i en af ännu ej tjuguåringar utgifven tidning, läst detta yttrande om deras jämnåriga:

»Hvad är orsaken till vår brist på lefnadslust? Jo, orsaken är nog närmast att finna i vår fattigdom på andliga intressen, i vår brist på ideal... Vi falla, *ej* emedan våra illusioner gått i kras, utan därför att vi låta beröfva oss något, som bör ersätta ungdomsdrömmar och grusade luftslott: ungdomskraften, självförtroendet... Vi tvinga oss in på samma väg och trampa samma fotspår, som de äldre före oss. Vi tänka deras tankar och söka i allt likna dem. Så går också den smula ungdomskraft och individualitet,

vi möjligen äga kvar, sedan våra illusioner krossats, totalt förlorad, och vi vandra omkring, kopior af de äldre och, värst af allt, oftast dåliga kopior. Vår tids ynglingar och unga kvinnor vilja icke veta hvad det är att vara *ung:* de göra sig till åldringar» . . .*

Man invänder från vissa håll, att den ungdomliga entusiasmen ju kan vara lika äkta, när den omfattar det bestående som när den omfattar framsteget och den ungdomliga ofördragsamheten lika hetsig i frihetsidéernas som i reaktionens tjänst! Det senare är sant, det förra icke. Ty sedan världen stått är det entusiasmen, hvilken omfattar det vardande, de ouppnådda idealen; men intressena, hvilka omfatta det varande, de uppnådda fördelarna. Den ungdom, som är rak i ryggen, frimodig, vildvuxen och stolt kommer förr eller senare i kollision med makten, äran och härligheten inom det samhälle som är, ifall han brinner för det samhälle som borde vara! Så har det nu nyligen skett, när en grupp af lefvande och lofvande ungdom i Upsala (sedan också i Lund) med värdighet och kraft uppträdt för föreningsfrihetens stora grundsats. Man har icke blygts att med tal om hotade världsliga fördelar söka skrämma den käcka ungdomsskaran. Men verkan af dessa den fräna materialismens och servilismens maningar har lyckligtvis blifvit en alldeles motsatt, den att vidga ungdomens syn för stridens djupaste innebörd: dess etiska betydelse för de unga själfva. Den har fördubblat denna ungdoms vakenhet för hvarje slags rättskränkning, dess ansvarskänsla gent emot hvarje slags maktöfvergrepp och man skall helt visst från denna vår kunna datera en mer andligt lifaktig tidpunkt i Upsala. De »bekymrade fäder» och »akademiska lärare», hvilka beklagat det skedda,

* *Veritas,* en i Malmö utgifven ungdomstidning, hvars friska motto är: För sanning, frihet, rätt och skönhet.

skulle gjort bättre i att spara sina bekymmer för något tillfälle då det visat sig att vårt land icke kunnat mönstra en ungdomsskara, med förmåga af kraftig indignation vid hvarje försök att

»såra lungan i offentlighetens breda bröst» . . .

* * *

Ej blott hos ungdomen, äfven hos kvinnorna af alla åldrar ville man gärna finna ideala synpunkter. Men — under sin sträfvan att skaffa sig själfva kunskaper, förvärfsmöjligheter, studie- och arbetsrättigheter, en mer trygg ekonomisk, en mer inflytelserik social ställning — hafva kvinnorna ofta blifvit andligt torra och tomma. Också de hafva glömt att lifvet har något högre och dyrbarare än deras egna rättigheter; att det finnes stora mänskliga intressen, djupa tidsfrågor, inför hvilka ingen får förblifva likgiltig. Kvinnorna — hvilkas högsta samhällsuppgift borde vara att hålla den heliga elden brinnande: känslan för människorätt och människovärde, särskildt för de svagares rätt och värde — hafva i detta fall ännu ej infriat många af de stora löften, de afgifvit under kampen för sin egen emancipation. Öfverklasskvinnorna hafva — och med full rätt — varit ifriga att skaffa sig själfva mer frihet och rättvisa och i dessa afseenden återstår dem ännu mycket att eftersträfva. Men låt öfverklasskvinnorna visa att de bruka den rätt, de redan vunnit, för större mål än endast sin egen rätt! Må de snart inse att de ännu stå barnsligt okunniga eller likgiltiga för de stora samhällsuppgifterna, hvilkas innersta kärna — skalet må sedan kallas socialism eller hvad man vill — är att skaffa en större lycka, en tryggare tillvaro, en säkrare rätt åt hela den del af mänskligheten, som öfverklasskvinnan ej tillhör

och hvilken nu drabbas af samhällets orättvisa. Ty orättvisa råder i hvarje samhälle, där någon del, någon klass offras för en annan del, en annan klass, eller för det hela. Och ännu är de kroppsarbetandes ställning till större delen ett uttryck af ett sådant offerväsen.

Framför allt borde kvinnorna hos sig själfva och hos ungdomen bekämpa den ängsliga omsorgen för den materiella välfärden, den egna fördelen, hvilken nu hotar att alldeles undergräfva svenskens forna ridderliga håg, politiska lifaktighet och vakna frisinne. Har icke till exempel en vältalig röst, som höres vida, manat oss att — bland annat af omsorg för vår egen säkerhet — visa sval besinning, lugn resignation inför de sakförhållanden, hvilkas tyngd våra bröder i Sönderjylland och Finland fått röna?! Och visserligen är det sant att politiska förlöpningar kunna blifva ödesdigra, ej blott för oss utan för dem vår medkänsla gäller. Men lyckligtvis intaga vi ej bland nationerna en så ömklig ställning, att vi icke fritt skulle kunna uttrycka vår sympati för de förorättade; att vi icke skulle kunna låta vår röst höras högt i den kör af ovilja öfver maktmissbruken, som ljudit också från de andra kulturfolken. Kunde oron för vår egen välfärd någonsin komma oss att tigande och kallblodigt bevittna de orättrådigheter, som ske tätt invid oss, då vore vi sannerligen nära det lågsinne, hvilket skulle tåla liknande orättrådigheter, begångna mot oss själfva.

Att främja en sådan vår likgiltighet genom det från olika håll hörda påståendet att, när man saknar makt att handla, då är det manligast att låta bli att tala, detta visar underkännande af den solidaritet, som nu finnes folken emellan. Tack vare den lifliga, andliga och materiella samfärdseln, kan den ena nationen numera, ej blott genom vapnens makt utan äfven genom

opinionens, ingripa i den andras angelägenheter. Våldet kan icke lika ostördt som förr gå sin väg fram; nationerna göra alltmer gällande att den allmänmänskliga intressesfären flyttas inom de råmärken, dem nationerna fordom uppdragit för sina »egna angelägenheter». Dreyfussaken är ett exempel härpå. Frankrike sökte länge med självsäkerhet häfda: att denna sak var dess egen omsorg, en fråga i hvilken Europas inblandning var en oförsynthet. Men Europa har låtit Frankrike känna att frågan om rättfärdighet i detta fall blifvit internationell, blifvit en mänsklighetens angelägenhet. Och än större skäl har Europa att häfda samma ståndpunkt med afseende å Sönderjylland och Finland. Förr eller senare kommer det ögonblick, då ingen regering eller självhärskare skall kunna göra sig likgiltig, döf och stum inför en enhälligt, starkt och värdigt uttalad europeisk folkmening. Också vår röst bör då höras klar. Men äfven om ingen annan stämma höjdes än vår, så vore det oss ovärdigt om vi, af fruktan för en möjlig risk, nekade våra bröder i Sönderjylland och i Finland det enda, vi nu hafva att gifva dem, uttrycken af våra hjärtans blödande medkänsla!

Att vi så skulle göra, var troligtvis ej heller meningen med professor Hjärnes varningar. Jag har anledning hoppas att hans afsikt endast varit att hindra oss från ovisa handlingar, hvilka skulle kunna återfalla på våra finska och sönderjydska vänner. Men varningen var af den art, att den ej kunde vinna anklang inom den svenska folkkänslan oeh att den djupt sårade den danska och finska, genom att te sig som en kallsinnig öfverförsiktighet och en allt för historisk respekt för sakförhållandenas makt.

Hvar gång det svenska folket är helt sig själft, saknar det ännu lyckligtvis denna respekt. Men i när-

varande stund har vår nation i vissa fall kommit så långt bort från sig själf, att samma människor hvilka djupt harmas öfver de orättrådigheter, som begås i vår närhet, tåla sådana på närmare håll än i Sönderjylland och i Finland, ja, till och med yrka på att vi skola begå liknande orättrådigheter själfva!

II.

I vårt land bevittnar sålunda en stor del af öfverklassen med likgiltighet eller med bifall huru man söker beröfva arbetarna den mest otvetydiga bland våra häfdvunna rättigheter, den fria föreningsrätten. Och man skänker denna rättskränkning sitt välbehag, emedan den sker under förevändningen att skydda arbetarna mot socialismens förtryck och hela samhället från socialismens fara. För så goda ändamål anser man alla medel goda!

Det är underligt att ständigt i nya former möta människans oförmåga att bringa sammanhang i sina rättsbegrepp, följdriktighet i sin frihetskärlek, opartiskhet i sina omdömen. Det finnes få andliga behof, så outvecklade som det, hvilket jag anser vara bland de högsta yttringar af såväl etisk som intellektuell öfverlägsenhet, det nämligen att sätta hvarje ny lifserfarenhet, hvarje ny stridsfråga, hvarje diskuterad princip i deras sammanhang med frihetens, rättvisans och utvecklingens begrepp, samt att först i detta sammanhang bedöma dem. Den, hvilken verkligen är i stånd till detta, han inser också det upprörande i att friheten och rättvisan kränkas, äfven när det sker för att sålunda bekämpa meningar, dem han själf ogillar. Den frihetsvän, hvilken genomtänkt sina egna grundsatser, kan icke lyfta ett

finger för att lägga ett *yttre* hinder — vare sig lagligt eller ekonomiskt — i vägen för en mot honom själf riktad meningsyttring, till och med om denna vore en förolämpning. Och än mindre kan han göra det mot någon idé, ej ens en sådan, som han med alla andens vapen önskar besegra. Har frihetsvännen icke denna följdriktighet i sitt frisinne, då är detta endast en inkonsekvent förtryckarlust.

Den, som vill klargöra ifall angreppet på föreningsrätten — under påståendet att denna brukas till socialistiskt partitryck — är berättigadt eller icke, behöfver endast vända om situationen och tänka sig: att arbetarna varit de, hvilka haft makten och brukat den för att påtvinga arbetsgifvarna vissa villkor rörande de föreningar, i hvilka arbetarna ville medgifva arbetsgifvarna att inträda. Eller att en arbetsgifvare vore fritänkare och ville hindra sina arbetare att deltaga i de frireligiösa och missionsföreningar, hvilka han ansåge fördummande för deras intelligens och utsugande för deras kassa. Eller att arbetsgifvaren vore en fredsvän, hvilken förklarade, att han icke kunde använda det slags arbetare, som vore medlemmar i en försvarsförening. Eller att arbetsgifvaren vore frihandlare och ej behölle de arbetare, hvilka ingått i en protektionistisk valmansförening. Eller att arbetsgifvaren vore intressent i ett utskänkningsbolag och ville förmena arbetarna att stifta nykterhetsföreningar!

Liberala som konservativa skulle troligen medgifva att allt detta vore upprörande kränkningar af arbetarnas frihet. Men när det gäller den för hela öfverklassen misshagliga socialismen, då äro äfven frisinnade mäns och kvinnors rättsbegrepp i den grad oklara, att de skänka arbetsgifvarna sitt bifall och anse att de endast bruka sin nödvärnsrätt i den sociala striden. Dessa frisinnade äro ur stånd att särhålla

frågan om den *sociala stridens villkor* och den om *striden själf*. Den sociala stridens grundvillkor är att man, från båda hållen, erkänner *föreningsrätten* som absolut och okränkbar, så att den fritt kan utvecklas till gagn både för arbetsgifvare och arbetare.

Sedan kommer frågan till själfva den strid hvilken, med föreningsrätten som medel, föres mellan arbetsgifvare och arbetstagare. Och då är det visst att mycket förtryck kan öfvas genom fackföreningar och strejker, förtryck både mot arbetskamrater och arbetsgifvare — alldeles som det sker genom arbetsgifvarnas sammanslutning. Då är stunden inne för statsmakternas ingrepp, i form af en lagstadgad och å båda sidor fullt opartisk *skiljedom* i arbetstvister; ett lagstadgadt och å båda sidor obrottsligt hållet *arbetsaftal*.

Men förhatligt och frihetsfientligt är det däremot att den starkare — här ännu arbetsgifvaren — redan i förväg söker vrida själfva vapnet, föreningsrätten, ur den svagares hand!

De, hvilka med lugn eller med gillande åse detta, skulle jag vilja påminna om William Pitt's ord, när de amerikanska kolonierna gjorde sitt uppror mot England:

»Det gläder mig att amerikanarna göra motstånd. Ty funnes det tre millioner engelsmän, villiga att låta förslafva sig, då vore dessa lämpliga redskap för att sedan förslafva alla de öfriga.»

Med en omskrifning säger jag:

Funnes det några tusen svenskar, som utan motstånd läte fråntaga sig en helig och häfdvunnen medborgerlig rättighet, då skulle medborgarandan i landet vara sådan, att vägen vore öppen för alla andra rättigheters undertryckande.

Lyckligtvis har det ej varit så. I Halland och i

Norrland hafva arbetarna med sina familjer låtit drifva sig från sina hem hellre än att uppgifva striden för sin dagsklara människorätt. Och rundt om i vårt land hafva andra fattiga arbetare — ty öfverklassens bidrag till denna sak äro i det stora hela obetydliga — med närgående personliga offer betalat »krigsomkostnaderna», hvilka gå till 16—18,000 kronor i veckan! När man till detta lägger att de afskedades hållning i det hela varit mönstergill; att inga svårare öfvergrepp ifrågakommit, då borde man från svenskt *frisinnadt* håll kunna inse: att våra egna svenska arbetare i lika hög grad äro värda vår sympati, i den allvarligt och offervilligt förda striden för sin kränkta rätt, som till exempel våra finska bröder i striden för sin!

Det finnes dessutom en sanning, som hvarje samhällsmedlem aldrig nog kan lägga på hjärtat, den nämligen: att ju mer lojalt hvarje kamp föres, ju mera jämna stridsvillkoren äro, ju större är utsikten att striden får en för det hela lycklig utgång. Om däremot endera eller båda af de stridande ändra kampens villkor till sin fördel, då kan man vara viss att en sådan kamp icke skall föras utan skada för den sunda samhällsutvecklingen.

Hvarje orättfärdighet är en samhällsfara — det är denna sanning för hvilken vår svenska öfverklass gör sig allt mer blind, då det gäller hemförhållandena, medan den ännu är någorlunda klarseende på längre håll.

Man talar om att vi, genom händelserna i Finland, fått Rysslands gräns flyttad närmare än förut och att vi behöfva befästningar mot Ryssland. Det är troligt att detta är sant. Men hvad jag vet vara sant, det är att den befästning, vi framför allt behöfva, är ett brinnande hat mot allt slags förtryck, ovilja

mot orättrådigheten, i hvilken form den än uppträder; en lefvande energi i våra själar för att möta ett möjligt öfvervåld. Utan denna lidelsefulla frihetsenergi komma inga befästningar och kanoner att båta oss något.

III.

Det finnes en annan fråga i hvilken den svenska frihets- och rättfärdighetskänslan är mer outvecklad, oklar och osammanhängande än i fråga om föreningsrätten: den norska frågan.

Det finnes *för närvarande* icke någon jämförelsepunkt mellan Sveriges förhållande till Norge å ena och Tysklands till Sönderjylland, Rysslands till Finland å den andra sidan. Att nu påstå detta, vore en fras och en sådan faller tillbaka på den som uttalar den.

Men man har — länge och ofta, enskildt och offentligt — i Sverige sagt:

att det vore en absolut rätt och plikt för svenska folket, att med alla medel, äfven krigets, bevara unionen, emedan den är ett lifsvillkor för vårt land. Och *denna* tanke innebär samma våldspolitik gent emot ett annat folks rätt och frihet, som Tysklands och Rysslands i de båda nyss nämnda fallen.

Äfven *om* så vore, att vårt folk skulle gå under efter unionens upplösning, då vore detta bättre än att vi skulle fortlefva genom en oerhörd rättskränkning, ett stort politiskt brott mot ett annat folk.

Men hvarifrån kommer en så bottenlös pessimism med afseende å vårt folks lifskraft? Huru skulle denna

genom unionens upplösning med ens kunna utsina? Unionen har ännu ej varat ett sekel, men svenskarna hafva genomlefvat många sekler med hundrafaldigt större faror än dem den nuvarande politiska situationen i Europa kunde framkalla, äfven efter unionens upplösning. Den föreställningen att vi äro så beroende af unionen, att den äfven genom brottsliga dåd måste uppehållas, är icke grundad i våra verkliga erfarenheter. Det är ett uttryck af de bestående sakförhållandenas hypnotiska makt äfven öfver annars klara hjärnor, annars rättrådiga samveten. Frigör man sig från denna hypnos, då måste man säga sig:

att inga statsliga förhållanden, allra minst sådana, hvilka tillkommit på det sätt som de unionella, hafva evighetsnatur, utan

att, tvärtom, statsliga former sprängas af lifvets, af växandets, af utvecklingens makt;

att således de former, som kunde passa folken 1814, troligen icke längre göra det och att unionsfrågan alldeles icke afgöres med utredningar af den rätt Norge fått eller icke fått 1814, utan frågan gäller den rätt Norge nu önskar och behöfver;

att därför inga gamla paragrafer kunna ställas emot de nya principer, hvilka arbetat sig fram i det norska folkets medvetande och nu kräfva sitt uttryck i nya former, utan tvärtom

att Norge, fullt oberoende af alla föregående, har rätt att begära de ändringar i den unionella öfverenskommelsen, som motsvara det norska folkets nuvarande utveckling; således

att Sverige icke har rätt att neka dylika ändringar på grund af tidigare ingångna öfverenskommelser; men

att om Norges kraf synas Sverige oantagliga, enda utvägen är att i godo upplösa unionen.

Ty en union mellan två folk är ett godt, endast

så länge den, å *ömse* sidor, är önskad. Upphör den att så vara, blir den ej blott ett icke-godt, den blir ett ondt, en lifsfara.

I Norge talar ungdomen och andra utanför den aktiva politiken stående, med berättigad sorg om det demoraliserande, det utvecklingen hämmande i den nuvarande ställningen. Andliga och materiella krafter förbrukas på unionsstriden och rustningarna, krafter, hvilka behöfdes för alla de kulturuppgifter, dem det norska folket brinner af ifver att utföra. I Sverige har den norska frågan snedvridit vår politiska partibildning, och därigenom bidragit att försvåra reformpolitiken, men framför allt har den här — som i Norge — väckt till lif oädla känslor, genom hvilka våra vackraste nationaldrag mer och mer vanställas.

Hatet har vuxit med en förfärande hastighet — det abstrakta, *politiska* hatet. Ty i verkligheten visar ännu hvarje beröring mellan svenskar och norrmän att sympati lefver på djupet.

Medan hatet mellan individerna icke kan frodas, odlas å ömse håll det politiska hatet. Och man har å båda hållen fått sin syn så förstörd att man sammanblandar nationalhat och fosterlandskärlek, en blindhet, hvilken alltid varslar om kommande olyckor. Men icke blott i detta afseende är det, som det politiska tillståndet förfular hvardera nationens känslor och förvrider dess rättsbegrepp.

Det är sålunda endast genom en kringgripande demoralisation ett af naturen så ädelsinnadt folk som det svenska kan förbise, att, *om* vi för att bevara det goda unionen innebär, gjorde ett väpnadt ingrepp i det norska folkets fria bestämningsrätt med afseende å unionens fortvaro, eller i det norska folkets fria bestämningsrätt att forma sitt eget lif — då kränkte vi detta folks rätt på ett lika, nej, ett mycket mer upp-

rörande sätt, än Tyskland nu kränker Söderjyllands, Ryssland Finlands rätt. Ty dessa land hafva därvid åtminstone som svepskäl eröfrarens så kallade rätt, vi däremot icke.

Vi veta att norrmännen som en man stå beredda att försvara sin nationella självbestämningsrätt. Det finnes ingen norrman, som icke klart och öppet ser en svensk i ögat och säger:

»Vi rusta och det är emot er vi rusta. Det finnes icke en människa i Norge, som tänker på att anfalla Sverige. Men alla äro vi beslutna att försvara oss, ifall ni göra allvar af det anfall, med hvilket ni hotat och alltjämt hota oss: det anfall, som kunde beröfva oss hvad vi älska högst af allt, vår fria nationella tillvaro, vår rätt att gå våra egna vägar, att forma vårt statslif efter våra egna ideal.»

Och norrmännen hafva skäl för sin fruktan. Ofta har det i Sverige blifvit yttradt: att i det krig med Norge, om hvilket svenskarna under 1890-talet ordat och om hvilket antydningar varit hörda i sammanhang med våra ökade militära anslag, borde svenskarna icke blott nöja sig med att uppehålla unionens status quo. De borde genomföra det, som förfuskades 1814, nämligen *att göra Norge till en svensk provins!*

Tanken på detta brott kallar man i Sverige — patriotism! Och man anser det förenligt med Sveriges ära och Sveriges rätt!

Må hvarje svensk, med ett politiskt samvete, öfvertänka det spörsmålet: I hvad afseende kränkes Sveriges ära och Sveriges rätt, ifall båda folken enas om att omdana sina unionella förhållanden?

Sveriges *rätt* — det är att fritt kunna välja det ädla, det kulturella sättet att bilägga en tvist. Vår ära blir *att* välja den.

Vår orätt och vår vanära bli om vi, gent emot ett folk som med lidelsefull energi, med stora uppoffringar, rustar sig att mot oss värna sitt oberoende, skulle rikta en likartad våldspolitik som den, hvilken bringar vårt blod i svallning, när vi se den brukad mot våra danska, våra finska grannar. Är makten rätt — då ha också Tyskland och Ryssland rätt! Är den det icke i *dessa* fall, då blir den det heller icke om vi — med unionsparagrafer och pansarfartyg — söka hålla det norska folket kvar i en union som detta folk önskar upphäfd och söka fråntaga detta folk det nationella oberoende, som det genom en storartad kulturel blomstring visat sig värdt att äga.

Med hvad skulle vi försvara ett sådant dåd? Med samma argument, som Tyskland och Ryssland nu försvara sina rättskränkningar: med »nationella kraf», med »statsskäl», med »de historiska sakförhållandenas konsekvens» o. s. v. Men det är den *dåliga*, af det bästa nutidsmedvetandet utdömda politiken, som endast räknar med kanoner, protokoll och paragrafer — och icke med tillståndet i själar och hjärtan! Denna politik är dålig, ej blott ur moralens utan äfven ur nyttans synpunkt, ty på längden blir den alltid en felräkning. Och det är den dåliga, af det bästa nutidsmedvetandet utdömda, patriotismen, hvilken tillråder en sådan politik.

Den är af det slag, m:me Staël ypperligt karakteriserade med orden: »När man en gång kommit därhän, att man anser sig böra offra moralens kraf för det nationella intresset, då kommer man en dag att sammankrympa begreppet nation, och först låta det betyda sitt parti, sedan sina vänner, slutligen sin familj — hvilket endast är ett anständigt uttryck för att beteckna sig själf!»

IV.

Den fosterlandskärlek, som har en moral för sitt eget, en för andra folk är absolut föråldrad. Den fosterlandskärlek, hvilken sätter sin stolthet i att ej se sin nations fel eller att tiga med dem, ifall man ser dem, är lika föråldrad. Och vår svenska patriotism är i båda dessa afseenden mycket antikverad. Den är det äfven därigenom, att den lefver på det förflutna, medan man försummar att odla den lefvande fosterlandskärleken, att sammansmälta hela folkets patriotiska känsla i gemensamma, stora nationella uppgifter. Man har tvärtom söndrat nationens intressen, genom att påtvinga den stora massan skatter för ökade försvarsbördor, utan att samtidigt gifva den nya rättigheter att försvara. Och man har fortsatt söndringen genom att så väl i norska som i andra frågor drifva en politik, hvilken lika litet är ett uttryck för vårt folks verkliga intressen som för vårt bästa folkmedvetande.

Svenskens mest utmärkande drag är att vara ridderlig, idealistiskt vågsam. Ingen har kännetecknat oss bättre än Björnstjerne Björnson med orden:

»Du hjærtefolk, du fantasiens,
Du længselsfolk, du poesiens . . .»

Men dessa drag synas nu hvarken i vår norska eller i vår inhemska politik. De äro dolda icke blott af materialismen, utan äfven af chauvinismen. Och vi behöfva i närvarande stund bättre förädla än egga vår nationalkänsla.

Vårt folk måste få en högre uppfattning af hvad dess verkliga värdighet kräfver, af hvad våra verkliga fördelar fordra. Men framför allt måste nationen väckas till den ridderlighet, som erkänner en annans rätt.

En nations, som en individs, heligaste rätt är att dana sina öden efter sitt eget högsta ideal.

Denna rätt har Sverige upprepade gånger ärorikt värnat för sig själf och — en gång — för det protestantiska Europa. Men ännu återstår oss att vinna vår största ära: genom att *mot oss själfva* värna denna rätt åt ett annat folk.

Eller med klara ord: i det ögonblick, då det visar sig omöjligt för Sverige och Norge att nå en, båda landen tillfredsställande, lösning af sina strider, bör flertalet af den svenska nationen förstå, att en *upplösning af banden, icke ett våldsamt tillstramande af dem* är den enda handling, det svenska folket har att utföra, ifall det vill handla svenskt, det vill säga rättvist, upplyst, ridderligt och — besinningsfullt.

Nej, svarar man — också från verkliga fosterlandsvänners håll — genom att tillåta unionens upplösning skulle Sverige kränka de genom riksakten inför Europa gjorda statsliga anordningarna; skulle svika, icke blott sin värdighet som folk, utan sin plikt; skulle förfalla till en ömklig svaghet, en slapp själflöshet i stället för den kraftiga själfhäfdelse, som är en nations lifsvillkor!

Men ur alla, äfven rent egoistiska synpunkter, lika väl som ur ridderlighetens, borde det vara klart: att

ett litet folks förening med ett annat litet folk upphör att vara en fördel och öfvergår till att bli en fara, i samma ögonblick som den ena nationen genom krigiska våldshandlingar mot den andra uppehållit föreningen. Genom sådana våldshandlingar alstras nämligen ett nationalhat, åt hvilket ett folk med en lidelsefull stolthet, en flammande fosterlandskärlek förr eller senare söker — och finner — ett uttryck. Genom en fredlig upplösning af unionen, ifall enighet i fråga om konflikterna ej kan uppnås, *skulle däremot Sverige vinna oändligt mycket mer trygghet i farans stund* än genom en, af svenskt våld sammanhållen, af norskt hat mött tvångsförening kan bereda.

Ty efter en fredlig omdaning af unionen kunde vi i Norge vara förvissade om en trofast bundsförvant. Men efter en med vapen bevarad union blefve Norge vår bittraste fiende. Mellan de fienderna kunde Ryssland sedan få in sin sprängkil. Kriget för unionens bevarande skulle då visa sig hafva varit den verkligt ödesdigra olyckan för vårt folk.

Redan nu ha 1895 och senare års svenska krigshotelser, enligt en norrmans ord, dräpt känslan för unionen i hundratusen norska hjärtan, genom att med blixtslagets förfärande klarhet uppenbara: att *unionen är själfva faran*, då svenskarna visat sig stå så efter i politisk utveckling att de, för unionens formella uppehållande, vilja kasta bort dess verkliga fördelar, för bokstafven offra andan. Unionens väsentliga fördel måste ju tvärtom vara de båda folkens fulla trygghet från all krigsfara genom hvarandra och deras något ökade trygghet för krigsfara från annat håll.

Lefnadsvishet i hvarje förening mellan folk som individer, det är att genom ett så stort tillmötesgående, som hvardera finner förenligt med sin självaktning, söka lösa uppkomna tvister, sammansmälta

skilda synpunkter. Visar sig detta omöjligt, då skiljes man — och kan skiljas — med bibehållen aktning och välvilja. Detta är i vår tid den enda kulturella lösningen af konflikter. Den barbariska lösningen är kriget. Att utveckla oss så att den fredliga lösningen af konflikten blir den vi välja, detta är ett värdigt mål för vår nationella stolthet.

Jag är ingen fredsfanatiker. Jag anser självförsvaret, således också försvarskriget, fullt berättigadt, ja äfven anfallet, om det gäller att hjälpa en broder i nöd. Men jag anser att *den* nationalkänsla, hvilken förordar broderkrig som ett yttersta tvångsmedel öfver ett annat folks fria vilja, är kulturelt efterblifven, är ett uttryck af råhet.

Självklart måste hvarje svensk önska, att man gör allt som är möjligt, för att bevara unionen på ett för båda folken värdigt och tillfredsställande sätt, nämligen genom att hvardera folket erhåller lika rättigheter, plikter och ansvar.

Jag är ingen Norgesfanatiker. Jag vill lika litet att Sverige skall låta Norge påtvinga sig unionsvillkor, dem Sverige anser förödmjukande eller oförde laktiga, som jag vill att Sverige skall påtvinga Norge sådana villkor. Jag uttalar mig icke om tvistepunkterna. Jag talar endast om det från svenskt håll under åratal hörda påståendet: att en genom krig räddad union är att föredraga framför en upplöst union. Och jag angriper den vidskepliga tron på unionen som ett, under alla förhållanden verksamt, nationellt salighetsmedel.

Det sätt, på hvilket man nu ordar om unionens ojämförliga, utomordentliga betydelse för vårt folk — en betydelse så stor, att vi vilja offra vår ridderliga ära, våra bästa historiska traditioner för att uppehålla denna union — detta ordande sårar i hög grad min

nationella stolthet. Det svenska folk, hvilket med fiender på alla sidor icke blott under de yttersta svårigheter lyckades bevara sitt oberoende, nej, äfven nå en stormakts ställning, detta folk skulle nu, med en mångfaldigt större andlig och materiell utveckling, för sin trygga tillvaro som nation ha blifvit absolut beroende af föreningen med ett annat folk — på två millioner, med ringa försvarsstyrka och ringa försvarsplikt gent emot Sverige? Så beroende att vi, hellre än att släppa detta unionella samband, vilja uppehålla det genom att bita oss fast i detta andra folks strupe? Det svenska folket skulle ha njutit sin långvariga fred tack vare unionen? Det skulle således intet betyda att vi genom våra olyckor i århundradets början, slutna inom våra naturliga gränser, på fullt allvar vände oss till det fredliga arbetet inom dessa gränser? Det skulle således intet betyda, att vi då miste hågen att krigiskt blanda oss in i de andra folkens angelägenheter och att vi — frånsedt Norge — ej längre umgås med krigstankar för egen räkning? Det skulle således intet betyda att vår regering alltjämt varit ärligt fredsvänlig; att den med klok besinning fört oss förbi de krigsfaror, som hotat?!?

Jag är tvärtom viss: att det är den ändrade sinnesriktningen hos svenskarna själfva, hvilken i främsta rummet skapat vår långa fred. Jag är viss att, äfven om Norge och Sverige 1814 icke blifvit förenade, skulle det lika litet uppstått någon krigsanledning mellan dessa land, som det under detta århundrade uppstått någon mellan Sverige och Danmark. Sverige som Norge skulle utan fara från hvarandra ha fortsatt sin fredliga utveckling, som tidtals genom unionsstriderna blifvit fördröjd, och nu genom dem är allvarsamt hotad.

Vi skulle under detta århundrade troligen varit lika lugna och lika lyckliga, utan föreningen med Norge. Och under nästa århundrade kunna vi förbli lika lyckliga och mer lugna, ifall unionen i dess nuvarande form upphör och utbytes mot ett väl afvägdt, ömsesidigt starkt bindande *freds- och försvarsförbund* mellan de båda folken. Ett förbund, på hvilket vi med *gemensam* god vilja lika väl kunde erhålla de europeiska makternas sanktion, som på vår unionella förening, ett förbund, hvilket skulle bevara och öka unionens stora, verkliga fördel, medan det upphäfde dess stridsanledningar. En sådan lösning af unionskonflikten skulle dessutom i rik mån möjliggöra det ekonomiska utbyte, den andliga och materiella samfärdsel, den verkliga förbrödring, som inträder genom en alltjämt växande gemensamhet i tankar, känslor och intressen, medan unionsstriden nu fördröjer denna förbrödring och ett krig skulle göra den omöjlig. Den *friare formen* för föreningen skulle således komma att omsluta ett oändligt mycket *rikare innehåll.*

Efter det sätt på hvilket unionen ingicks och de sedan 1814 kvarlefvande föreställningarna om svensk öfverhöghet öfver Norge, är det nödvändigt att erhålla en ny uppgörelse mellan Sverige-Norge, innan man talar om möjligheten af en ny skandinavism. Så länge Norge fruktar att, vid hvarje innerligare sammanslutning, bli det underordnade, det på ett eller annat sätt af Sverige beroende, sätter Norge sig emot hvarje nytt föreningsband. Men efter en ny uppgörelse, på den fulla frivillighetens och likställighetens grund, skulle vi få erfara att skandinavismens idé — en verkligt fri och broderlig enhet — kunde förverkligas af de nordiska folken. Och detta komme att trygga nordens framtid i lika hög grad, som en tvångsunion skulle äfventyra den.

Den genom krig uppehållna unionen skulle sakna allt idéinnehåll, alla känslomotiv. Hvar och en, som känner det norska folket, vet dessutom, att dess från oss starkt afvikande skaplynne, dess från våra mycket skilda ideal icke låta undertrycka sig. Vi kunde troligen ej besegra Norge, och helt visst icke hålla det kvar i t. ex. Finlands läge — äfven om vi ville vanära oss genom att försöka det.

Att svenska folkets flertal eller dess ombud ännu icke på allvar och i lugn öfvervägt, hvari unionens verkliga värde består, eller hvad våra verkliga plikter mot oss själfva fordra — det bevisar endast att »den kompakta majoriteten» nu som alltid står efter fåtalets mer utvecklade rättsmedvetande. Men det bevisar icke att vår folkkänsla ej skall kunna utvecklas till mer klarhet i sina rättsbegrepp, mera vishet i sin självbevarelsedrift, mera förnämhet i sin stolthet.

Jag vill nu endast framhålla ett enda förhållande, som borde kunna verka omdanande på den krigiska stämningen. Svenskarna kände sommaren 1897 starkt äran af att vara ett kulturfolk, ett folk som riktat sig på vetenskapliga, industriella och konstnärliga uppgifter, hvilka äga betydelse ej blott som en nationell utan en internationell insats. Vi funno huru utställningen bidrog att utveckla en högre och ädlare mänsklighet hos vårt folk, genom att väcka dess sinne för kulturens värden. Men vår vackra kulturella bana skulle afbrytas genom ett krig. Kostnaderna för detta och för att bevara det resultat, man därigenom hoppas nå, skulle bli sådana, att kulturuppgifterna måste komma att försummas för oberäknelig tid. Vi ha icke den ekonomiska möjligheten af ett både — och. Vi stå, också i detta afseende, inför ett antingen — eller. Vi nödgas göra vårt val och det snart. Vi måste afgöra om det vi skulle vinna genom en krigisk

lösning af unionsfrågan vore värdt den tillbakagång i kulturen, som därigenom skulle vållas?

Det har varit med växande ovilja och förfäran, som jag år efter år hört det kallblodigt lättsinniga talet om broderkrig. Och jag har väntat att mot detta program skulle sättas ett annat: unionens upplösning, i det fall att icke unionen kan omdanas så, att båda folken bli tillfredsställda med densamma.

Och när en del af folket anser sig böra förkunna broderkriget som en nationell plikt — då är hvarje annan medlem af nationen i sin fulla rätt att framhålla broderkriget som ett brott. Ej blott mot Norge men äfven mot vår nations bästa förtid, mot det nu lefvande släktet, som därigenom skulle kastas in i oberäkneliga olyckor, mot det kommande släktet, hvilket skulle tyngas af dessa olyckors följder.

För mer än femtio år sedan jublade Sveriges folk sitt bifall till det vackra kungsordet:

Hädanefter är krig mellan skandinaviska bröder omöjligt.

Må alla djupare tänkande svenskar samlas om detta kungsord, och de skola småningom lyckas öfvertyga folkets flertal: att denna lösen ej blott är den enda nationellt värdiga utan äfven den enda politiskt visa. *

* Denna afdelning är en del af det 2 januari 1898 i Karlstad hållna föredraget.

V.

Det finnes ytterst få svenskar, hvilka för sig klargjort unionstridens verkliga innebörd. Man anser att den är tillkonstlad, skapad af den norska vänsterpolitikens behof af agitationsmedel. Den norska vänsterpolitiken har i själfva verket alltför mycket sysslat med partipolitik i stället för med principer, alltför ofta framhållit bisaker i stället för hufvudsaken. Hvad hufvudsaken är, vill jag i korthet angifva.

Jag skref nyligen, att om vi på Åreskutans topp förde upp några tjog af våra diktare, konstnärer, vetenskapsmän och ingeniörer och sedan läte syndafloden gå öfver det återstående svenska folket, då skulle detta ej märkas på den europeiska kulturvågen! Detta har man i den grad missförstått, att man tagit det för ett uttryck af den meningen: att våra diktare etc. utgjorde hela nationen, medan jag alldeles tvärtom menade att, äfven fast vi äro framstående i fråga om andlig och materiell utveckling, så är detta icke nog för att vara ett betydelsefullt kulturfolk. Våra författare, konstnärer, uppfinnare och vetenskapsmän stå icke blott relativt utan absolut mycket högt, högre än i de flesta europeiska land. Knappt i något af dessa finnes en litteratur, en konst mer rik på mångsidig och genial personlighet än vår just nu är. Det veten-

skapliga arbetet, uppfinningarna, den ekonomiska verksamheten, allt visar ett öfverflöd af intellektuella krafter, af energi och dådlust. Det är genom allt detta vi svenskar märkas i Europa. Men ett folk erhåller sin kulturella betydelse äfven genom sin insats för att skapa mer rättfärdighet, mer humanitet, mer skönhet i alla lifvets förhållanden. Och i detta afseende saknar Sverige just nu all europeisk betydelse. Vi hafva inom vårt folk hundratusenden, hvilka ville arbeta för nydaningar i alla dessa afseenden — men dessa hundratusenden äro maktlösa. De, som leda våra öden, behålla Sverige i nämnda afseende på en låg kulturståndpunkt, långt under det utvecklade tidsmedvetandets kraf. Ingenstädes i det kulturella Europa blickar man till Sverige för att se huru stora tidsproblem lösas, huru betydande humanitära framsteg äga rum.

Om vi i dessa afseenden — särskildt de framsteg som beteckna social rättvisa och skydd för de svaga — jämföra Norge och Sverige, då skola vi finna att, om det är ett kulturland, där det pågår

> ... »en strid för det som borde vara
> mot allt det svek, den lögn, den nöd som är...»

om det är ett kulturland, där man finner

> »... det starka på sin skuldra taga
> och bära genom farorna det svaga ...»

då är Norge nu ett lika framskridet kulturland, som Sverige är ett efterblifvet.

Ensamt under *1890-talet* har allt hvad som nedan uppräknas skett i Norge.

Man har där infört:

Allmän, direkt och lika *kommunal* rösträtt.

Allmän och lika *politisk* rösträtt för män*.

Dessa ofantliga framsteg på den politiska rättvisans väg, motsvaras af liknande på den juridiska rättvisans.

Juryinrättningen blef, då den i Norge på 1880-talet infördes, först mött med misstro. Men denna inrättning har allt mer vunnit folkets förtroende. Och efter denna nydaning hafva andra, för rättsskipningen och samhället betydelsefulla, grundsatser fått erkännande i Norges lagar.

I Norge får sålunda *ingen dömas i brottmål* utan att hafva ägt en *juridiskt bildad advokat.*

Vi veta huru en svensk riksdagsman — dels som sakförare i ett bekant mål, dels som motionär — satt in sin energi för att få detta, den enklaste rättvisas kraf, tillgodosedt. Men förgäfves. Stackars okunniga människor förhöras och dömas i Sverige alltjämt, utan att förstå innebörden af vissa frågor de besvara, af vissa former, hvilka afgöra deras öde.

I Norge erhåller den *anklagade en högtidlig förklaring om sin oskuld*, ifall hans skuld ej blifvit bevisad, och den för brott straffade erhåller en *Aeresoprejsning*, ifall han under en viss tid fört en hederlig vandel — ett uttryck af den sociala humanitet, hvilken möjliggör den brottsliges återupptagande i samhället, i motsats till äldre tiders oförsonlighet.

I Norge är *den villkorliga domen* införd, denna den mest betydelsefulla af den moderna rättsvetenskapens principer, genom hvars tillämpning en mängd,

* Allmän *rösträtt för kvinnor* kommer troligen inom den närmaste framtiden att i Norge uppnås. Tillsvidare har den svenska kvinnan framför den norska den kommunala rösträtten. I *det lokala rusdrycksvetot* hafva de norska kvinnorna samma rösträtt som männen och likaså i *folkskolestyrelserna.* De norska kvinnornas rättsliga ställning är för öfrigt i det stora hela densamma som de svenskas.

af obetänksamhet felande — i synnerhet bland ungdomen — räddas åt samhället.

I Norge framlägges nu för stortinget en efter moderna rättsprinciper utarbetad *ny strafflag*. Där skiljes till exempel efter brottens art mellan *förbrytelser* och *förseelser*. I de särskilda fallen är *straffmätningen* helt lämnad åt domstolarna. *Dödsstraffet* är alldeles afskaffadt. *Vatten och brödstraff* kan ingen *ådömas;* men den till ett längre fängelsestraff dömde kan, som benådning, *begära* att få aftjäna detta med ett kort vatten- och brödstraff. Vid böter tages hänsyn till den *skyldiges förmögenhets- och inkomstförhållanden.* Och rörande *otillräknelighet* uppställes den bestämmelsen: att den icke blott beror på om vederbörande befann sig under säregna omständigheter, utan äfven om han, på grund af dessa, *var ur stånd att inse handlingens rättsstridiga beskaffenhet.*

Komma vi från den juridiska rättvisans område in på den religiösa rättvisans och den religiösa frihetens, så finna vi följande:

I Norge kan en hvar, som fyllt femton år, på en enkel anmälan *utträda ur statskyrkan,* utan att angifva hvilket annat kristet samfund han vill tillhöra.

En hvar, som ej tillhör statskyrkan, kan erhålla *borgerlig vigsel.*

Icke-kristna och dissenters, hvilka utgått ur statskyrkan, *äro fria från all skatt* till densamma.

Och om de ådagalägga att de själfva hålla fullgoda skolor för sina barn, äro de äfven befriade från *skatt till statens skolor.*

Prästen är ej *själfskrifven* ordförande i skolrådet.

Förbudet mot munkordnar är upphäfdt i Norge.

Allt *edstvång* är afskaffadt.

När vi sedan komma till frågan om skydd för de svaga, finna vi följande:

I Norge är uttrycket »oäkta barn» afskaffadt ur lagen, och barn af ogifta föräldrar blifva skyddade bland annat sålunda, att faderns uppfostringsbidrag fastställes efter *hans ekonomiska ställning* och att detta bidrag uttages af kommunen.

I Norge finnes en lag om *vården af barn med dåliga föräldrar*. Dessa barn ställas under tillsyn af ett så kalladt *Værgeraad*, fråntagas föräldrarna och uppfostras på allmän bekostnad, utan att detta får karakter af fattigunderstöd. Det betraktas tvärtom som en samhällets egen försvarsåtgärd.

I Norge verkar redan sedan 1880-talet en god *folkskolelag*, som bland annat ger barnens fäder och mödrar rösträtt och valrätt i skolans så kallade tillsynsutskott. Och under 1890-talet har den högre skolan blifvit omdanad på ett i det hela mycket lyckligt sätt, hvarvid de klassiska studierna blifvit begränsade till fördel för det nyare bildningsstoffet.

Komme vi sedan till arbetarfrågan, så möter man följande reformer:

En *fabriksinspektion*, med myndighet att uppehålla de detaljerade skyddsbestämmelser för barn- och kvinnoarbetet, hvilka hos oss — af brist på en sådan effektiv inspektion — oftast bli kringgångna.

En *obligatorisk olycksfallsförsäkring* på arbetsgifvarnas bekostnad.

Reglerad arbetstid för bagerier.

Och under utarbetande äro:

En lag om *allmän folkpensionering* och en *lag till skydd för arbetarnas politiska- och föreningsfrihet.* Denna lag, som blifvit utarbetad af en stortingskommission — det vill säga af ett *riksdagsutskott* — var så vidtgående till arbetarnas skydd, att till och med vänstermän förordade dess modifiering, emedan den kunde komma att föranleda intrång i *arbets-*

gifvarnas rätt. Om man jämför detta med den i vår riksdag denna vinter antagna strejklagen, hvilken var så orättfärdig i motsatt riktning att högsta domstolen afstyrkte dess sanktionering, då blir motsatsen påfallande!

* * *

I samband med dessa frågor kommer den om *socialismens utbredning*. Därvidlag har Sverige försteget i den politiska partistyrkan, som hos oss är 0,8 procent i förhållande till befolkningen, men i Norge endast 0,6 och i fackföreningarnas medlemsantal, som i Sverige är 1,2 procent och i Norge 1 procent. I Norge som i Sverige har vänstern en oklar ståndpunkt till socialismen. En verkligt frisinnad vänster måste emellertid till socialismen intaga den ställning, som den danske litteraturhistorikern Valdemar Vedel nyligen angaf:

»Utan att taga ståndpunkt i den praktiska partipolitiken, tror jag att socialismen i dess ideala utgångspunkt intet annat är än en form för humanism och som sådan har rätten och framtiden för sig. Gent emot tillvarelsekampens naturtillstånd, hvilket förarmar och förkrymper alla de enskildas lif — de segrandes lika väl som de besegrades — förkunnar socialismen allt lifs rätt till lif och söker att göra så många till verkliga människor och så mycket lif till verkligt människolif som möjligt . . .»

Vissa tecken tyda emellertid på att i Norge en sådan samverkan skall komma till stånd mellan olika samhällslager och lifsåskådningar, som den hvilken t. ex. i Tyskland, England, Frankrike och Belgien gifvit socialismen den mångfald af meningsskiftningar, den kulturen påverkande och af kulturen påverkade rikt-

ning, hvilken är så löftesrik för den sociala frågans lösning, medan vi i Sverige tyvärr ännu sakna tecken till en dylik samverkan. Och dock vore denna af stor betydelse, bland annat för att motarbeta misstag, sådana som det visserligen förklarliga men dock frihetsfarliga påbudet om fackföreningarnas tvångsanslutning till socialismen och den lika förklarliga men dock förhastade planen om en storstrejk som påtryckningsåtgärd i rösträttsfrågan. Ty strejkens ändamål borde ännu åtminstone endast vara arbetsvillkorens förbättrande.

Ehuru i Norge vänstern börjat förverkliga några af socialisternas önskemål, är den dock äfven där utsatt för socialisternas anfall. Men om icke oförutsedda händelser inträffa, komma helt visst de norska socialisterna att finna vänstern allt mer tillmötesgående. Och äfven i detta afseende kunna vi lära af Norge för att i tid afvärja de ytterligheter man befarar.

* * *

Om vi från den sociala frågan vända oss till den, som för denna har den största, *medelbara* betydelsen, nämligen offervilligheten för kulturella ändamål, så finna vi att medan i Sverige den akademiskt-byråkratiska principen råder, hyllar man i Norge själfstyrelsens grundsats. I Norge utdelas nu till exempel 150,000 kronor till *arbetarinstitut*. Ty hvarje kommun, på land eller i stad, hvilken vill upprätta ett sådant, erhåller i statsanslag alldeles lika stor summa, som den själf anslår för ändamålet. I Norge utdelas »*digtergager*», liksom alla slags *stipendier* till kulturella ändamål, proportionsvis rikligare än i Sverige och under samverkan med fackmän på alla områden. I fråga om inköp till statens konstsamlingar råder den principen att

nämnden sammansättes genom af regeringen och *konstnärerna själfva* utsedda sakkunniga.

I Norge — liksom äfven i Sverige — har man erhållit en *skyddslag för författares och konstnärers rätt*, och dessutom har Norge — som fallet ännu icke är med Sverige — *anslutit sig till Bernerkonventionen*, hvilket bereder Norges författare också europeiskt skydd för sin litterära äganderätt.

Slutligen är det värdt att minnas: att de norska rustningarna dels bestridas genom lån och ordinarie statsinkomster, dels genom en *skatt på inkomst öfver 4,000 kronor*, medan våra millioner vinnas genom tullar, hvilka framför allt tynga de obemedlade. I Norge äro lyxtullarna höga, men tullarna på nödvändighetsvaror däremot jämförelsevis låga.

Mellan Norge och Sverige råder äfven den skillnaden, att försvarsrörelsen hos oss är militaristisk, i Norge folklig.*

Och hvarför är den hos oss icke folklig?

Emedan den fosterländska rörelse, som verkar för tullskydd, undantagslagar och millionrustningar ställer sig fientlig mot folkets själfbestämning, mot hvarje den minsta reform för att förbättra arbetarnas och de lägre statstjänarnas villkor och är döf för talet om

* »I Sverige,» skrifver till exempel en svensk korrespondent från Kristiania, »är allmänheten med rätta uppbragt på det militäriska öfversitteriet. I Norge existerar intet sådant. Den norske officeren umgås som kamrat med de civila, till exempel studenterna. Dessa å sin sida ha aktning för uniformen. Slagsmål mellan civila och soldater hör man aldrig talas om. Under det i vårt land de nittio dagarna kännas som ett tungt ok och många utvandra för att undslippa dem, fullgör den norske värnpliktige med glädje sin betydligt längre beväringsskyldighet. Militären utgör icke en stat i staten. Redan i det yttre skiljer den sig fördelaktigt från den svenska. Inga prålande uniformer med guld och silfverbjäls och galoner. Enkla, klädsamma dräkter med olika färgade klädesremsor, för att beteckna olika vapenslag och grader. I Norge är 'lefve armén' och 'lefve fäderneslandet' knutna tätt tillsammans.» (Upsala N. T. April 1899.)

en större social, religiös och juridisk rättvisa. Denna så kallade fosterländska rörelse är i sin grund *antinationell;* den står i strid såväl mot folkets flertal och tidens kraf som mot våra bästa, historiska traditioner. Endast genom att gifva ett folk nya friheter att värna, nya uppgifter att bruka sin fosterlandskänsla på — endast sålunda uppstår en nationell rörelse, hvilken villigt bär offer också för försvaret. Utan att vi svenskar på allvar börja genomföra verkliga nydaningar i fråga om politiska rättigheter, religiös frihet, bättre arbetsvillkor, skall man förgäfves söka väcka den patriotism, hvars frånvaro man nu beklagar, när man söker vädja till den för nya tullar och nya rustningar. Den verksamma och offervilliga fosterlandskärleken växer endast ur den nationella samhörighetskänslan, och denna växer endast ur likhet i rättigheter och plikter.

Vi veta att nästan alla de reformer, hvilka under 1890 talet blifvit genomförda i Norge, gång på gång varit föreslagna i vår riksdag — några äfven i år — men där blifvit ihjälklubbade; i den första kammaren ofta utan både diskussion eller votering. Det har hos oss under 1890 talet endast tagits ett stort steg framåt, nämligen med det i vinter godkända förslaget till den högre skolans omdaning.

Från min utgångspunkt, den att rättfärdighets- och mänsklighetskänslans uttryckande i lagstiftningen är det djupast verkande kulturarbetet, anser jag mig hafva ådagalagt: *att med afseende å denna djupare kultur Norge i förhållande till Sverige visar sig som en käck, dådlysten yngling, fängslad vid en för ögonblicket förlamad.*

När äfven vi börja röra oss framåt, för att lösa de stora nydanande uppgifter, dem vi försummat; när vi inse att vi icke evigt kunna slumra på vårt gamla

hyende, skrytet »att vi äro en af de friaste nationer i Europa», utan att vi nu tvärtom äro långt tillbakablifna med afseende å politisk och religiös frihet, liksom i fråga om utveckling af det moderna rättsmedvetandet, den humanitära kulturen, det sociala samvetet — då först kunna norrmännen börja hoppas på en lycklig samverkan med svenskarna i de för folken gemensamma angelägenheterna.

I norrmännens berättigade tvifvel på möjligheten af denna samverkan ligger unionsstridens kärna.

Båda folken hafva blandat bort frågans djupaste allvar genom kif om historiska fakta och bokstafsträldom under paragrafer. Den enda verkligt djupgående unionskonflikten består i hvad jag här visat: att Norge är ett land som går framåt, Sverige ett som står stilla. Vi äro tyngda af gamla institutioner, norrmännen äro fria att skapa nya. Vi böja oss under det som är, norrmännen skynda mot det som bör vara. Det är mycket lätt att framhålla de historiska och geografiska förhållanden, af hvilka våra vidt skilda folklynnen — Norges ungdomliga, Sveriges gammalkloka — äro bestämda; mycket lätt att påpeka de olika slags fel och förtjänster, hvilka blifvit produkten af dessa faktorer.

Och när svenskar gjort detta, anse de — med en triumferande uppsyn — att räknestycket är färdigt. Men då är det som problemet i själfva verket framställes, det nämligen: om en harmonisk förening är möjlig mellan tvenne så skilda folklynnen, tvenne nationer med så olika förtid, så olika författning, så skilda ideal?

Jo, svaras då äfven från frisinnadt håll i Sverige, norrmännen hafva sin fulla frihet och bruka den också, som hela den ofvan anförda raden af reformer just visar. Huru kan det då skada dem att i de unio-

nella angelägenheterna ej vara fullt självständiga? I hvad fall hindrar Sverige dem att forma sitt eget lif?

Svaret är mycket lätt gifvet.

När tvenne folk i något som helst afseende skola samverka och dessa folk hafva skilda synpunkter i alla väsentliga ting, då kan icke det underordnade folket komma att ge gestalt åt sina nationella ideal och önskningar. Då undertryckas dessa af den äldre, myndigare nationen och det yngre, hämmade folket måste i dessa afseenden stanna på en ståndpunkt, som det faktiskt har lämnat.

Några exempel bevisa detta.

När Norge önskar egna konsuler, emedan Norges och Sveriges ömsesidiga konkurrentställning på världsmarknaden nu gör detta i hög grad viktigt för Norges materiella utveckling, då *nekar Sverige det.*

När Norge efter ett enhälligt stortingsbeslut till Sverige hemställer att de båda landen måtte uttala sig för skiljedomstolsidén, då *länder det till ingen åtgärd.* Norges beslut stannar i papperskorgen. När Norge — hvars fria statsskick är ett barn af den franska revolutionen — deltog i den utställning, som 1889 firade revolutionens hundraårsminne, då afhöll sig Sverige från att officiellt deltaga. Hos oss var reaktionen då redan i full blom och den revolutionsfest, som 4 maj hölls i Stockholm, väckte till och med mycket misshag på högre ort. Följden af Sveriges officiella frånvaro 1889 blef emellertid den att Norge — af hvars bästa ideal firandet af hundraårsminnet 1889 var en symbol — måste *sakna en officiell representant* vid vissa betydelsefulla tillfällen. När Norge nu senast, med anledning af fredskonferensen i Haag, hemställt att de båda landen vid denna skulle uttrycka sin önskan om neutralitet, *föranleder det ingen regeringens åtgärd.* Och A. Hedins neutralitetsmotion

blir — utan diskussion och votering — afslagen i den första kammaren och faller med 150 mot 62 i den andra!

Vid hvarje sådant tillfälle känner Norge med fullt skäl omöjligheten att samverka med Sverige i de utrikes ärendena. Och när därtill kommer att vid våra konflikter krigshot höres från Sverige, då borde man kunna förstå, att äfven hos ett mycket tåligare och blidare folk än det norska, den tanken måst uppstå: att skilsmässa blir den enda vägen för att frigöras från plågan af denna sammantvungna oförenlighet. Dess följd har bland annat varit att Norge för rustningar nödgats bruka medel och krafter, dem folkets sinnesriktning annars skulle bestämt för kulturella ändamål, rustningar, hvilka dessutom strida mot stortingets och hela nationens lifliga verksamhet för fredsidén.

Och en hvar, som känner att de humanitetens tankar, dem Norge gjort till sina, hafva betydelse för hela mänskligheten, han eller hon måste önska Norge frihet att gå sina egna vägar, göra sina egna misstag och nå sina egna mål, vare sig att detta blir under det egna kungadömets eller republikens tecken.

Richard Bergh skref sålunda nyligen: »De i Norge under de senaste åren genomförda reformerna tillhöra den sfär af framtidsideal, som de frisinnade i alla land sedan lång tid tillbaka bekänna. Dessa ideal äro internationella, äro mänskligheten. Människan är, som Viktor Rydberg säger, ett idealiserande djur. Endast den människa, som uppställer ideal för sig, på hvilkas realiserande hon sedan sätter in hela sin lifsenergi, endast den är värd namnet människa; endast en sådan skall kunna andas framtidens luft. Den, som inga ideal äger, förtorkar andligen, ty där ingen utveckling finnes där inträder först stillestånd, sedan tillbakagång. Hvad som här sagts om individen gäller i lika hög grad

folken. Ett folks lifskraft pröfvas och afgöres genom dess förmåga att i sitt särväsen upptaga och lefvandegöra mänsklighetens olika framtidsideal. Endast det folk, som ej blott upptager utan med sin folkindividualitet förmår assimilera mänsklighetens framtidsideal, och som sätter in hela sin lifskraft på att i sin mån och efter sin säregna natur realisera dem, endast detta folk skall kunna fortlefva och blomstra i framtiden. Ingen militarism skall från undergång kunna skydda ett andligen förkrympt folk — det vill säga ett folk, hvilket ej kämpar för framtidens ideal. Och när ett folk gör detta, som fallet är med det norska, då blir detta folks sak också alla deras, hvilka omfatta samma ideal.»

Som följdsats till denna tankegång, hvilken helt är min egen, vill jag betona: att det är känslan af att i sitt fädernesland besitta de största möjligheterna att förverkliga sina bästa önskningar för en större mänsklighet, hvilken ger kulturidealisten glöden i hans fosterlandskärlek. I den mån dessa möjligheter saknas, tynar däremot patriotismen. Ty, som m:me Staël yttrar: »det är endast ytligheten, hvilken anser det nog att äga lugn och välstånd för att känna sig äga ett fädernesland». Vissheten att vara maktlösa i fråga om att främja den kulturella utvecklingen, har just nu hos svenska framstegsvänner afkylt deras patriotism; vissheten att kulturutvecklingen energiskt främjas i Norge, ökar deras sympati för detta land. Denna sympati blir en mätare på vår egen kulturnivå. Ty det är endast den kulturelt efterblifna hvilken genom sårad nationalkänsla blir ur stånd att erkänna Norges verksamhet för kulturella uppgifter, dem man dock anser betydelsefulla, eller att inse huru den yppersta beståndsdelen i norrmännens patriotism just är den stolta

glädjekänslan öfver att inom och genom sitt folk kunna förverkliga stora mänskliga mål.

Det är icke blott deras lands natur, minnen och författning, som eldar norrmännens flammande patriotism: det är framför allt framtidslandet de älska och besjunga. Ty man sjunger i Norge under stridens ingifvelse. Per Sivles flaggsång, hans och Sindings nya folksång äro inspirerade af kärleken, icke af hatet. *Böse Menschen haben keine Lieder*, och den folkrörelse, som föder äkta dikter, har innerst ideala mål. Norge har inom en mansålder fått många härliga patriotiska sånger och nu senast sjunger hela det unga Norge:

»Vi vil os et Land, som er frelst og frit
og ikke sin Frihed maa borge.
Vi vil os et Land som er dit og mit
og dette vort Land heder Norge.
Og har vi ikke det Land endnu
saa skal vi vinde det, jeg og du.»

Sverige har aldrig ägt en folksång, endast en kungssång, och först den dag, när frihetsandan, ridderligheten och idealismen åter vakna i vårt land, kan en äkta folksång skapas.

* * *

I själfva verket är dock afståndet mellan det svenska och norska folkets grundlynne icke större, än att rika möjligheter finnas för ett ömsesidigt utbyte. Därunder skulle norrmännen hafva en hel del att lära af oss, liksom vi af dem, alldeles som fallet blir mellan en yngre och en äldre vän, när hvardera nått den självständighet hvilken omöjliggör de slitningar dem olikheten i ålder, uppfostran och erfarenhet framkallar under ett beroende å den unges sida. Det gäller om våra båda

folk hvad m:me Staël yttrade i allmänhet om olika tidsåldrar: »Förmågan att utföra stora ting är af naturen tämligen jämt fördelad, men det, som utgör den oerhörda skillnaden i storhet mellan olika sekler, detta är vanligen föranledt af den härskande allmänmeningen i tiden.» Och skillnaden mellan Sverige och Norge är ej den, att hos oss skulle finnas färre, ypperliga krafter. Men den i Norge och Sverige just nu härskande allmänmeningen skiljer oss ej blott med ett par generationer i fråga om tiden, utan genom en diametralt motsatt riktning i fråga om målet. I Sverige anses nu ej blott det absoluta stillaståendet utan i vissa fall tillbakagången vara det nationellt eftersträfvansvärda; i Norge är ett snabbt — stundom för snabbt — framåtskridande de nationella krafternas uttryck. Om allt inom vårt folk som är ungt till år och till sinne insåge att här är unionskonfliktens innersta orsak, då skulle kanske ännu denna konflikt kunna biläggas. Men då kräfves en svensk vänsterorganisation, hvilken med otvetydig klarhet samlar sig omkring dessa lifsfrågor för vårt folks framtid:

Full likställighet för Norge med Sverige inom unionen, på villkor dem *båda* landen godkänna, *eller* unionens fredliga upplösning och *omdaning till ett försvarsförbund.**

De tre nordiska rikenas *neutralisering* och en på den andliga och materiella sammanslutningens väg förverkligad *skandinavism.*

Allmän rösträtt på det villkor att dels minoriteternas rätt, dels det större sociala ansvaret, den större erfarenheten, den större bildningen blifva tillgodosedda

* Medan denna skrift varit under tryckning har samma yrkande med allvar och klarhet blifvit framställdt i broschyren: *Kommer Sveriges självständighet i fara?* af Gunnar Thulesson.

genom valprinciper liknande dem, som till exempel i Belgiens vunnit erkännande.

Omdaning af första kammarens absoluta veto i lagfrågor till ett suspensivt veto under till exempel två af andra kammarens valperioder; hvarefter — då en nyvald andra kammare med två tredjedelar af hela sitt röstetal för tredje gången antagit en lag — denna blir riksdagens beslut.

VI.

Den patriotiska uppgift, som således nu åligger en hvar, hvilken på en gång älskar sitt folk och mänskligheten, är att väcka svenskarna till känslan af att vi genom norskhatets och stillaståendets politik hålla på att förspilla vår stolta rätt att prisas som ett framstående kulturfolk, en i hög grad fri nation. Den äkta patriotismen är ej den, hvilken kallar allt som är godt, utan den hvilken med all kraft verkar för att allt skall bli bättre. Och det behöfves nu att verkliga fosterlandsvänner bruka all sin tankes klarhet, all sin känslas värme, dels för att bilda sig riktiga begrepp om de stridsämnen, hvilka uppröra Sverige och Norge, och dels för att främja de stora reformatoriska uppgifter hvilka alltjämt ligga olösta. Med förenade krafter skall det visa sig möjligt att, i den pågående striden mellan anden och styrkan, äfven nu anden blir segrare.

Jag såg nyligen en skiss af en ung konstnärinna med en innehållsrik symbol. I ett af aftonsolens guldskimmer belyst ökenlandskap draga en man och en kvinna en med tunga stenar lastad kärra, medan deras armar och blickar riktas mot ett vid horisonten hägrande ideallandskap. Under skissen stod ordet: *Lifsglädje!*

För generation efter generation, sekel efter sekel har den bästa lifsglädjen varit att, under nuets bördor, drömma om »framtidens land», det landet som ännu ingen fot beträdt och kanske ingen skall beträda! I förra sekelslutet tröstade man sig öfver sina då förlorade förhoppningar med tanken på den lyckligare mänsklighet, öfver hvilken, det nittonde århundradets sol skulle dala. Vi hoppas på det tjugonde århundradet, ehuru vi veta att, när gräset på våra grafvar vid nästa sekels sista vår blir grönt, då skola också den tidens människor alltjämt drömma om framtidens land! Ty målet flyttar sig med våra kraf, emedan hvarje ny vinning skapar ett nytt kraf eller ett nytt lidande. Men vi flytta oss äfven med målet. Och tillbakablickande kunna vi mäta den höjd vi verkligen nått, till och med under den glimt af tid vi kalla ett sekel, snabbt som ett stjärnskott i förhållande till de tidrymder, som ligga före och efter, ehuru långt i förhållande till de kval och fröjder, dem människor under denna tidsblink genomlidit, framför allt de människor, hvilka gått vägen till framtidens land!

Vid sådana tillbakablickar ser man klart huru i vårt eget, i vårt folks, i mänskligheten lif årstiderna växlat. Där finnas de stormiga vårtiderna, då sommaren blir till. Där finnas de rika sommardagarna, då man njuter den fulla kraftutvecklingens lycka. Och där finnas vinterdvalans perioder. I en sådan är det vårt land nu befinner sig med afseende å det, som i högsta mening gör ej blott individen utan folket kulturbärande, nämligen förmågan att vidga själen utöfver sina egna mål för att omfatta mänskligheten och att förverkliga de idéer, som äro dennas bästa gemensamma egendom. Men vintersömnen kan icke för ett sundt folk som vårt räcka länge. Det finnes ännu i vårt land många själar med gnista, många hjärtan med

flamma. Dessa kunna smälta egoismens köld och störa nationens dvala. Framför allt kunna vi hoppas på ungdomen. Ty den ungdom, hvilken verkligen är ung — det vill säga äger entusiasmens heliga eld — är icke blott det skönaste utan äfven det starkaste på jorden. Och denna ungdom skall åt vårt, ännu i vintersömnen försjunkna, land kunna återgifva våren.

ELLEN KEY:

Några tankar om Huru reaktioner uppstå jämte ett genmäle till dr C. v. Bergen samt **Om yttrande- och tryckfrihet.** Tvenne föredrag. 50 öre.

Anne Charlotte Leffler, D:ssa di Cajanello. Några biografiska meddelanden. 3 kr.

Ernst Ahlgren. Några biografiska meddelanden. 1 krona.

Missbrukad kvinnokraft och **Naturenliga arbetsområden för kvinnan.** Tvenne föredrag. 3:e upplagan. 50 öre.

Kvinno-psykologi och kvinnlig logik. En studie och ett försvar. 1: 50.

I serien *Studentföreningen Verdandis Småskrifter:*

Från människosläktets barndom. 15 öre.

Moralens utveckling. Fri bearbetning efter A. Letourneau. 25 öre.

Individualism och socialism. Några tankar om de få och de många. 40 öre.

Bildning. Några synpunkter. 20 öre.

Skönhet för alla. Fyra uppsatser. 2:a upplagan. 30 öre.

Bilder från Sveriges forntid och medeltid (i *Barnens bok,* utgifven af *P. E. M. Fischier*).

Sveriges modernaste diktare (C. J. L. Almquist). 1 krona.

På Albert Bonniers förlag har utkommit:

TANKEBILDER

af

ELLEN KEY.

I. Kvinnorna. — II. Lifsbehof. — III. Individualitet. — IV. Patriotism. — V. Själens evolution.

2 delar à 3: 50.

»— *Skönast* och *kvinligast* är kanske *hennes entusiasm*. Ingen tjuguårig har den mera frisk, och den har gifvit henne *modet att tänka* och det än sällsyntare *modet att uttala sin öfverbevisning*. *Skönast* träder hennes väsen läsaren till möte, när hon talar om hvad *kvinnan* är. —» (Georg Brandes i Politiken.)

»— Ellen Key står för mig som en *social faktor*, en *lefvande god kraft*, hvilkens *värme aldrig tryter* och hvilkens *mod aldrig förtröttas*, en *befriande och föryngrande god kraft*, som man räknar med såsom med sol och vind för vår, som skall komma.»
(Oscar Levertin i Svenska Dagbladet.)

»— Ellen Key har under årens lopp blifvit *de svenska kvinnornas bästa uppfostrarinna*. — Man har då man slutat detta verk, en känsla af att vår inhemska litteratur *det förutan skulle vara väsentligt fattigare*.» (Hjalmar Söderberg i Ord och Bild.)

»— Hvad man framförallt i verket finner äro *rikedom*, *djup*, *värme* och *innerlighet i känslan*, *fyllighet* och *intensitet i stämningen*. — Boken vimlar af en *slösande rikedom* af både *stora* och *goda tankar* — inrymmer *skatter af skönhet och ädelhet*.»
(Jaqueline i Nya Dagl. Allehanda.)

»Jag älskar 'Tankebilderna', dessa *djupa strålande dikter på prosa*. — Detta verk *varslar om nya tider*.»
(K. E. Forsslund i V. P.)